

การทำให้เป็น “ผีปอบ” และการกีดกันทางสังคม ในมุมมองของการบริหารความขัดแย้ง (Ogre-zation and Social Discrimination in Conflict Management Perspectives)

กมลเศ โปธิกนิษฐ¹

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน สังคมไทยตกอยู่ท่ามกลางกระแสแห่งการปะทะสังสรรค์ทางความคิดที่แตกต่าง และหลากหลาย การคิดต่าง และการไม่ยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายนั้น ผลักสังคมไทยให้เข้าสู่กระแสของ “ความขัดแย้ง” “การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย” หรือ “การผลักดันให้ไปอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง” (Group polarization) ภายใต้กระบวนการของการตีความและแปลความหมายให้กับ “ผู้คิดต่างตน” ผ่านการสร้างความแปลกแยก (Alienization) ว่า “การคิดต่าง” คือ “ความขัดแย้ง” “น่ารังเกียจ” และ “ต้องถูกกำจัด” การต่อสู้และแข่งขันกันเพื่อพิสูจน์ ระหว่าง 2 ชุดความจริง และยืนยันถึง “ความปกติ” จึงเริ่มขึ้น และแน่นอนว่า หากชุดความจริงใด ความจริงหนึ่ง ได้รับการตอบสนอง หรือสนับสนุนให้ “ปกติ” ชุดความจริงอีกชุดหนึ่งย่อมต้องถูกตีตรา (Labeling) ว่าเป็น “ความผิดปกติ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

กรณีดังกล่าวถือเป็นกรณีศึกษาที่สำคัญของปัญหาความขัดแย้งของประเทศไทยที่มีลักษณะของความขัดแย้งยืดเยื้อยาวนาน (Protracted conflict) อันมีสาเหตุหลักมาจากการไม่ยอมรับในความแตกต่าง หลากหลายทางความคิด ผ่านการแสดงออกด้วย “ความเคียดแค้น ชิงชัง” แนวคิดการผลิตซ้ำของ “วาทกรรม” (Discourse) “ผีปอบ” จึงถูกปลุกขึ้น ในรูปของการกีดกันทางสังคม (Social Discrimination) ที่ตีตรา “ผู้คิดต่าง” ให้เป็น “ผีปอบ” ยุทธการณการไล่ล่า “ผีปอบ” จึงเริ่มขึ้นในหลากหลายรูปแบบ ลูกกลมขยายตัวจนกลายเป็นการใช้ “ความรุนแรง” เพื่อขีดวง จำกัดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นให้แคบลง หรือแบ่งแยกออกไปจาก ส่วนประกอบของสังคมเดิม ก็จะส่งผลให้คนในสังคมจำนวนที่น้อยกว่ากลายเป็นอื่น และจะถูกกีดกันออกไปอยู่นอกระบบของกรอบอำนาจการปกครอง (ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำสังคมโดยรวม) ส่วนพื้นที่สาธารณะของบุคคลก็จะ ถูกฉีกฉีกและถูกลดบทบาทความสำคัญไปเรื่อยๆ จนไม่เหลือพื้นที่ที่จะคงอยู่ต่อไป

วาทกรรม “แตกต่าง แต่ไม่แตกแยก” จึงจำเป็นต้องดำเนินการให้เป็นรูปธรรมผ่านการเปิด “ช่องทางการสื่อสาร หรือพื้นที่สาธารณะ” เพื่อยกประเด็นดังกล่าวสู่การถกเถียงกันในทางสาธารณะ (Public Discussion) ควบคู่ไปกับ “การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์” เพื่อปิดพื้นที่ของการใช้ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น ภายใต้หลักการของการร่วมรับฟังปัญหาซึ่งกันและกัน ด้วยการฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) ซึ่งจะช่วยสร้าง กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมกับการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกัน เพื่อร่วมกันหาความเป็นไปได้ในการสร้างทางออกที่ต้องการโดยมิต้องใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือ ซึ่งหมายถึงบรรยากาศทางการเมืองและ สังคมแห่งการรับฟังกันและกันที่จะเริ่มขึ้น และภายใต้บรรยากาศดังกล่าวจะเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ทุกฝ่าย เดินเข้าสู่ทิศทางของการพิจารณาหาทางออกที่เป็นไปได้ร่วมกัน เพื่อให้ทุกคนสามารถดำรงอยู่ในสภาพความเป็นจริงแห่งโลกของความขัดแย้งได้อย่างสันติ

¹ นักวิจัย, สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

ความสำคัญของสภาพปัญหา

เมื่อกล่าวถึงคำว่า “ผีปอบ” ผู้คนในสังคมไทยคงรู้จัก และสามารถจินตภาพได้เป็นอย่างดีจากการส่งผ่านความเชื่อโดยคำบอกเล่าที่สั่งสมมาตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษ และการแปลความหมายของรูปแบบของความเชื่อนั้นๆ ด้วยการนำเสนอผ่านสื่อต่างๆ อย่างหลากหลาย โดยเฉพาะรายการโทรทัศน์ และภาพยนตร์ ทำให้คนทั่วไปเห็นภาพ และตีความคำว่า “ผีปอบ” เป็นสิ่งที่น่าเกลียด น่ารังเกียจ และน่ากลัว เพิ่มเติมรายละเอียดด้วยการสร้างให้ผีปอบมีตัวตนที่สิงอยู่ในร่างกายของคนธรรมดา สามารถออกอิทธิฤทธิ์วิ้งไต่จับคนมาควักตับ ไต ไข่มุกออกมากินสดๆ เพื่อเรียกความน่ากลัว น่าสนใจ น่าสยดสยอง นำมาซึ่งกระแสการต่อต้าน และกีดกันทางสังคมให้กับ “ผีปอบ” ให้เป็นที่เข้าใจว่า เป็นสิ่งชั่วร้าย และต้องกำจัด เพื่อรักษาซึ่งความปลอดภัยในระดับบุคคล ครัวเรือน และดำรงไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม

ในปัจจุบัน ท่ามกลางกระแสแห่งการปะทะสังสรรค์กันทางความคิดที่แตกต่าง และหลากหลาย ภายใต้ตรรกะของ “การแบ่งฝักแบ่งฝ่าย” หรือ “การผลักให้ไปอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง” (Group polarization) ซึ่งส่วนใหญ่แปลความหมายได้ว่า “การคิดต่าง” = “ขัดแย้ง” แนวคิดการผลิตซ้ำของ “วาทกรรม” (Discourse) “ผีปอบ” จึงถูกปลุกขึ้น ในรูปของการกีดกันทางสังคม (Social Discrimination) ที่ตีตรา (Labeling) “ผู้คิดต่าง” ให้เป็น “ผีปอบ” ยุทธการณการไล่ล่า “ผีปอบ” จึงเริ่มขึ้นในหลากหลายรูปแบบ ทั้งในสภาพวิถีชีวิตจริง และการกระทำผ่านสังคมออนไลน์ ทั้งการข่มขู่ จำกัดพื้นที่เย็น ขัปลั้ว ซึ่งได้ลุกลาม และขยายตัวไปสู่การไล่ล่า โดยใช้ “ความรุนแรง” ด้วยการทำร้ายร่างกายในหลากหลายกรณี

การกระทำดังกล่าว ไม่เพียงแต่สร้างความขุ่นข้องหมองใจระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายเท่านั้น หากแต่ยังส่งผลกระทบต่อกลุ่มคนอื่นๆ ในสังคม ซึ่งมีทั้งกลุ่มสนับสนุน และได้แย้งแม้กระทั่งกลุ่มคนที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดก็ตาม หากการสนทนาเป็นไปในทิศทางที่อีกฝ่ายฟังแล้วอาจเคลือบแคลงสงสัย และอาจสร้างกระแสความไม่ไว้วางใจ (Mistrust) ก็ตีความได้ไปในทิศทางลบ และพยายามผลักฝ่ายที่อาจไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดกลายเป็นฝ่ายตรงข้าม กลายเป็นผู้คิดต่าง กลายเป็นผีปอบ หรือกลายเป็นคู่กรณีที่สุด

สภาพสังคมไทยภายใต้วาทกรรม “พวกเรา พวกเรา” จำเป็นต้องหาทางออกในลักษณะของ “ทางออกร่วม” ตามแนวคิดสันติวิธี ภายใต้แนวคิด “ความแตกต่างอย่างสร้างสรรค์ หรืองดงามในความแตกต่างหลากหลาย” ผ่าน “พื้นที่สาธารณะเพื่อการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์” เพื่อ “สร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน” ในการลดโอกาสเสี่ยงของสภาพการเข้าใจผิดคิดคลาดเคลื่อนที่จะกลายเป็นโอกาสให้กับความขัดแย้ง และปิดช่องทางการลุกลามอันจะนำไปสู่ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น รวมถึงการสร้าง ความเข้าใจในความแตกต่างหลากหลายซึ่งเป็นพลัง

ในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาวิธีคิด (Paradigm Shift) และการพัฒนาสังคมสันติสุขในระยะยาวอีกทางหนึ่ง

ความหมาย “ผีปอบ”

หากพิจารณา “ผีปอบ” (Ogre) ในมิติด้านการให้นิยามความหมาย พบว่า ความเชื่อเรื่อง “ผีปอบ” กระจายตัวแพร่หลายอยู่ทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตภาคอีสาน และภาคเหนือ ซึ่งมีการให้นิยามความหมายที่คล้ายคลึงกันในหลายลักษณะ สามารถสรุปความคล้ายคลึงกันของนัยยะในการให้นิยามความหมายได้โดย “ผีปอบ” หรือ “ผีกละ/ผีกะ” นั้น เป็นผีประจำท้องถิ่น ซึ่งสามารถพบได้ทั้งภาคอีสานและภาคเหนือ จะมีลักษณะของการเข้าไปสิงในตัวคน ทำให้คนๆ นั้นมีพฤติกรรมชอบกินของสด (ดิบ) ของคาว รวมถึงเข้าไปกินอวัยวะต่างๆ ภายในร่างกาย ทำให้อ่อนแอ เจ็บป่วย และเสียชีวิตในท้ายที่สุด (แสงดาว วัฒนาพร, 2545, ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, และมูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย, 2542)

ลักษณะของ “ผีปอบ”

การให้นิยามความหมายที่คล้ายคลึงกันแล้ว ยังพบอีกว่า “ผีปอบ” หรือ “ผีกละ/ผีกะ” ยังมีลักษณะ ความเป็นมาที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย สามารถสรุปได้เป็น 3 ลักษณะ ดังนี้

1. การเป็น กล่าวคือ พบได้ในลักษณะของความสัมพันธ์ระหว่างครูกับศิษย์ โดยมี “วิชาอาคม” เป็นตัวกลางที่ทำให้คนกลายเป็นผีปอบ
2. พฤติกรรมและผลกระทบ คือ จะมีพฤติกรรมกินของดิบ เก็บเนื้อเก็บตัว ไม่ชอบคบค้าสมาคมกับคนทั่วไป และสามารถสร้างผลเสียให้กับเจ้าของร่างกายโดยการกินอวัยวะภายในของเจ้าของร่างกายที่สิงสู่ นั้น ในกรณีที่เลี้ยงดูไม่ดี
3. การรักษา และขับไล่ มีลักษณะที่เหมือนกัน คือ ต้องอาศัยหมอผี หรือผู้มีวิชาอาคมที่แก่กล้ามารักษา หรือขับไล่ ผ่านการใช้วิธีการที่ใช้กำลัง และรุนแรง เช่น การเสียนต์ด้วยไม้หวายลงอาคม เป็นต้น (อิทธิราชย์ นันชนดี, 2551, และแสงดาว วัฒนาพร, 2545)

“ผีปอบ” ในมิติด้านวัฒนธรรม

จากการศึกษาข้อมูลมิติด้านวัฒนธรรม พบว่า “ผีปอบ” เป็นความเชื่อทางธรรมชาติ (Natural Beliefs) ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ และถือว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของมนุษย์ ซึ่งความเชื่อของมนุษย์มีอยู่มากมาย หลากหลาย คล้ายคลึงกันและแตกต่างกันไปบ้างตามสภาพภูมิศาสตร์และบริบทของพื้นที่ ซึ่งในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคมมนุษย์ ที่มีส่วนผสมของชุดของ “ความเชื่อ”

หลายชุดจากหลากหลายบุคคล ซึ่งมี “ชุดความจริง” ที่แตกต่าง และหลากหลาย ซึ่งในสภาพความเป็นจริงนั้นมักจะมีผู้ฝ่าฝืน และหลีกเลี่ยงกฎเกณฑ์ต่างๆ ของสังคมอยู่เสมอ จึงจำเป็นที่สังคมต้องหาทางบังคับควบคุมให้บุคคลรักษาระเบียบของสังคมให้เข้มงวดจริงจัง ผ่านการใช้ประโยชน์จากชุดความเชื่อนั้นๆ โดยการวางระเบียบ กฎเกณฑ์ขึ้น เพื่อเป็นแนวทางสำหรับทุกคนในสังคมปฏิบัติตามเพื่อความสงบสุข ความราบรื่น ตลอดจน รักษาไว้เพื่อความมั่นคงของสังคม

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กรณีของ “ผีปอบ” ในมิติวัฒนธรรมนั้น ทำหน้าที่เสมือนกุศโลบายใน “การควบคุมทางสังคม” (Social Control) ถูกส่งผ่านในรูปของ “การควบคุมผ่านความเชื่อ” (Control through Belief) เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมคนในสังคม ให้ดำเนินชีวิตตามวิถี ครรลองประจำถิ่นนั้นๆ ให้เกรงกลัวไม่กล้ากระทำความผิด เพื่อรักษาไว้ซึ่งความสงบเรียบร้อยของสังคม

กระบวนการทำให้เป็น “ผีปอบ”

กระบวนการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) สอดคล้องกับ “ความเป็นชายขอบ” (Marginalisation) ที่สิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2544)² ที่ได้นิยามความหมายไว้ว่า หมายถึง การถูกแยกตัวตนออกจากศูนย์กลางความเชื่อ หรือวาทกรรมของความจริงชุดหนึ่งที่ถูกอธิบายโดยผู้ที่มีอำนาจในสังคม หรือผู้ที่อยู่บนศูนย์กลางของโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นอย่างเหลื่อมล้ำและเชื่อมโยงกัน ขณะเดียวกันผู้ที่อยู่ในฐานะชายขอบจะรู้สึกว่าเขาขาดความมั่นคงและคลุมเครือกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2544) สอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาสมณสาสน์ ไชยตะมาตย์ (2553)³ ที่สนับสนุนว่า ความเป็นชายขอบไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะบริเวณชายขอบเท่านั้น แต่สามารถเกิดความเป็นชายขอบได้ทุกแห่งทุกหน เมื่อมีการกีดกันทางสังคม ในรูปของการสร้างพรมแดนไว้ปิดกั้นผู้คนบางประเภท ดังเช่นในกรณีของผีปอบในภาคอีสาน ซึ่งมีสาเหตุมาจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหนือธรรมชาติ หากพิจารณาในทางสังคมวิทยา ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ จะมีลักษณะของการเป็นคนชายขอบที่เด่นชัด โดยที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนนั้นไม่ต้องการ และพยายามที่จะขับไล่ และกีดกันให้ออกจกชุมชน หรือสังคมนั้นๆ (สมณสาสน์ ไชยตะมาตย์, 2553)

นักมานุษยวิทยาและสังคมวิทยาได้พยายามอธิบายความเชื่อเรื่องผีปอบไว้ว่า เป็นการพิพากษาของสังคม (Social Judgment) ผ่านการจู่โจมให้ตระหนักรู้ และเชื่อถือโดยมติประชาคมเป็นผู้ตัดสิน ซึ่งเจ้าตัวไม่ได้ตระหนักรู้ และรับทราบ โดยสังคมตัดสินไปแล้วว่าผู้ที่มีอุปนิสัยยโส

² สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2544). ขยะเก็บชีวิต: ชีวิตชายขอบ “ประสบการณ์เมืองคนเก็บและรับซื้อของเก่าชาเล้ง” ในปริตรตา เฉลิมเผ่า ก่อนนันทกุล (บ.ก.) ชีวิตชายขอบ ตัวตนกับความหมาย. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

³ สมณสาสน์ ไชยตะมาตย์. 2553. กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เดียว ไม่ชอบพูดจาวิสาสะกับเพื่อนบ้าน หรือแม้กระทั่งคิดผิดแผก แตกต่างไปจากความเชื่อเดิมๆ นั้น เป็น “ผีปอบ” ครั้นเมื่อมีผู้หนึ่งผู้ใดเกิดอาการคลุ้มคลั่งหรือวิปริตทางอารมณ์จนควบคุม ไม่ได้ ชั่วขณะ หรือคนที่ถูกระทบกระทั้งทางอารมณ์โดยไม่ทราบสาเหตุ เชื่อกันว่าถูกผีสิงหรือผีกระทำ โดยที่ความจริงแล้วไม่มีผีปอบ แต่เมื่อสังคมเห็นว่าเขาเป็นผีปอบและได้เล่าลือกันจนเชื่อไปทั้ง หมู่บ้าน จึงเกิดความพยายามกีดกัน และขับไล่ขึ้น

กล่าวโดยสรุปได้ว่า กระบวนการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) มักเกิดขึ้นเมื่อคนใน สังคมมีความคิด และพฤติกรรมที่เป็นไปในลักษณะที่แตกต่างจากบุคคลทั่วไปในสังคม หรือผิด ผกไปจากวิถี ครอบครอง หรือประเพณีนิยมประจำท้องถิ่นนั้นๆ ทำให้เกิดกระแสสังคมในการ พิพากษาคัดสินว่าการกระทำดังกล่าวนี้เป็นสิ่งผิดแผกไปจากธรรมดา และพยายามหาคำอธิบาย ลักษณะดังกล่าว โดยเชื่อมโยง ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องเหนือธรรมชาติ ผ่านการตีตราว่าเป็น “ผี ปอบ” ในการอธิบายปรากฏการณ์นั้น เพื่อสร้างความชอบธรรมจากผู้ที่มิอำนาจในสังคม หรือผู้ที่ อยู่บนศูนย์กลางของโครงสร้างทางสังคม ผ่านคนส่วนใหญ่ในพื้นที่ท้องถิ่นนั้นๆ เป็นมติประชาคมที่ เห็นพ้อง และไม่ต้องการที่จะใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลเหล่านั้น ในการกีดกัน ขับไล่ ให้บุคคลนั้นๆ ออกไปจากพื้นที่นั้นๆ ซึ่งอาจสามารถทำได้ตั้งแต่วิธีการกีดกันทางสังคม ผ่านกระบวนการทาง สังคมหรือมติประชาคม หรือวิธีการรุนแรงโดยใช้กำลังบังคับ

รูปแบบการกีดกันทางสังคม “ผีปอบ” ในมิติด้านวัฒนธรรม

การศึกษา รูปแบบการกีดกันทางสังคม “ผีปอบ” ในมิติด้านวัฒนธรรม พบว่า มีงานวิจัยที่ ศึกษาได้ไว้มากมาย โดยมีผลการศึกษาวิจัยที่สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว อาทิเช่น งานวิจัยเกี่ยวกับ สุขภาพจิตของผีปอบ: ปรากฏการณ์ผีเข้า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย โดย นายแพทย์ สัน สุวรรณเลิศ (2515)⁴ พบว่า ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบ เมื่ออยู่ในชุมชนก็จะถูก ขับไล่เรื่อยๆ ไป เพราะชาวบ้านรังเกียจ ที่จะไปเข้าคนอื่นๆ ให้ได้รับความเจ็บป่วย มีหมู่บ้านหนึ่งชื่อ หมู่บ้านโทไธอยู่ ในจังหวัดร้อยเอ็ด หมู่บ้านนี้จะรับพวกผีปอบไปรักษาเพื่อไม่ให้เข้าคน และให้อยู่ใน หมู่บ้านและทำมาหากินได้ตลอดไป (สัน สุวรรณเลิศ, 2515) สอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุวรรณ และเนืองน้อย (2535)⁵ ที่ศึกษาความคิด ภูมิปัญญาไทย : ร่องรอยความคิด ความเชื่อ ไทย ที่พบว่า การที่คนเป็นปอบแล้วปรากฏว่าไปทำร้ายคนอื่นๆ ทำให้คนที่ถูกชาวบ้านเชื่อว่าเป็น ปอบนั้นถูกขับไล่ออกจากหมู่บ้าน เป็นที่เกลียดกลัวของผู้คน และการถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบนี้ จะ

⁴ สัน สุวรรณเลิศ, 2515. สุขภาพจิตของผีปอบ: ปรากฏการณ์ผีเข้า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารสมาคม จิตแพทย์แห่งประเทศไทย ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 กรุงเทพฯ

⁵ สุวรรณ สถานันท์ และเนืองน้อย บุญนตร. 2535. ความคิด ภูมิปัญญาไทย : ร่องรอยความคิด ความเชื่อไทย. โครงการเผยแพร่ ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

มีผลกระทบกับผู้ถูกกล่าวหาเป็นอย่างมาก ความรู้สึกเกลียดชังจากคนรอบข้างทั่วไป ขยายตัวลุกลามไปจนถึงการใช้กำลังทำร้าย ทำให้ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบต้องเร่ร่อนไปตามที่ต่างๆ ดังนั้นผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ จึงมีลักษณะของการถูกกีดกันทางสังคม ซึ่งเป็นคนที่คนส่วนใหญ่ไม่ต้องการ (สุพรรณ และเนืองน้อย, 2535) รวมถึงงานของพระมหาสุพรรณ เผือกพันธ์ □ (2543)⁶ เรื่อง “การศึกษาเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยพุทธ” ที่พบผลกระทบทางสังคมต่อวิถีชีวิตของบุคคลทั้งสองฝ่าย ทั้งฝ่ายผู้กล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหา กล่าวคือ ผู้ถูกกล่าวหาได้รับผลกระทบโดยการพิพากษาของสังคมให้ย้ายที่อยู่ใหม่ ต้องเปลี่ยนศาสนา และเปลี่ยนวิถีชีวิตไปจากเดิม ส่วนฝ่ายผู้กล่าวหา ก็ได้รับผลกระทบในการดำเนินชีวิตในสังคมที่ต้องอยู่อย่างหวาดระแวง หากเกิดกรณีของการเจ็บป่วยก็อาจถูกกล่าวหาได้ว่าติดเชื้อปอบ หรือโดนปอบเข้าสิง ทำให้เกิดความหวาดกลัวทั้งคนในครอบครัว และคนในชุมชน ตลอดจนผลกระทบด้านเศรษฐกิจที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาตัวด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ในการขับไล่ และป้องกันตัวเองจากผีปอบ (สุพรรณ เผือกพันธ์ □, 2543)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า รูปแบบการกีดกันทางสังคม “ผีปอบ” ในมิติด้านวัฒนธรรมนั้น ส่วนใหญ่เกิดขึ้นหลังจาก กระบวนการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) โดยเมื่อมีผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผีปอบแล้ว บุคคลนั้นจะถูกกีดกันทางสังคม (Social Discrimination) ทั้งอาจจะด้วยวิธีที่ใช้และไม่ใช้กำลังก็ตาม ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดผลกระทบทั้งทางสังคม และเศรษฐกิจให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม

ผลกระทบทางสังคม อาทิเช่น การที่สังคมจะตราหน้า ไม่ยอมคบค้าสมาคมด้วย ทุกคนรังเกียจไม่ยอมให้ผู้นั้นเข้าร่วมกิจกรรมของสังคม เป็นเหตุให้ผู้ที่ถูกกล่าวหาต้องโดดเดี่ยวตนเอง เช่น ย้ายบ้านเรือนไปสร้างอยู่ห่างหมู่บ้านบ้าง ไม่พูดจากับใครบ้าง เก็บตัวบ้าง ซึ่งพฤติกรรมดังกล่าวยิ่งเป็นผลให้เกิดความเกลียดชังมากขึ้น จนมีพฤติกรรมต่างไปจากวิสัยปกติของคนทั่วไป รวมถึงการถูกทำให้โดดเดี่ยว โดยวิธีการกีดกันทางสังคม ผ่านกระบวนการทางสังคมหรือมติประชาคม และสังคมพิพากษาให้ย้ายที่อยู่ใหม่ด้วยวิธีการรุนแรงโดยใช้กำลังบังคับ หรือแม้กระทั่งต้องเปลี่ยนศาสนา และเปลี่ยนวิถีชีวิตไปจากเดิม อาทิเช่น การกีดกัน ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม หรือเปียดขับให้ออกจากตัวสังคม หรือชุมชน เป็นต้น

ตลอดจนผลกระทบทางเศรษฐกิจที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการรักษาตัวด้วยวิธีทางไสยศาสตร์ในการขับไล่ และป้องกันตัวเองจากผีปอบ เป็นต้น

“ผีปอบ” ในมิติด้านความขัดแย้ง

⁶ สุพรรณ เผือกพันธ์ □. 2543. “การศึกษาเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่ □ บ □ นหนองทามน □ อย จังหวัดศรีสะเกษ.” วิทยานิพนธ์ □ ปริญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ

หากตีความตามความหมายของ คำว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict) นั้น จะพบว่า มีนักวิชาการทั้งไทยและเทศหลายท่านได้ให้นิยามความหมายตามมุมมอง และความถนัดทางวิชาการของแต่ละท่านไว้อย่างหลากหลาย โดยผู้ศึกษาได้แบ่งการให้นิยามความหมายของความขัดแย้งใน 5 ระดับ ดังนี้

1. ความขัดแย้งภายในตัวบุคคล (Intrapersonal Conflict) เป็นความขัดแย้งในระดับปัจเจกบุคคล ซึ่งนักวิชาการหลายท่านได้อธิบายว่าเป็นการรับรู้ที่ผิดพลาดของปัจจัยทางกายภาพ ซึ่งมีพื้นฐานมาจากข้อจำกัดทางสถานการณ์ที่บุคคลนั้น เช่น Kurt Lewin (1935)⁷ นักจิตวิทยาชาวเยอรมันกล่าวถึงสถานการณ์ของความขัดแย้งภายในตัวบุคคลใน 3 ระดับ คือ ระดับที่พอใจสองอย่างแต่เลือกได้อย่างเดียว หรือรักพี่เสียดายน้อง (Approach-approach conflict) สถานการณ์ที่ไม่ปรารถนาทั้งสองอย่างแต่จำต้องเลือก หรือหนีเสือปะจระเข้ (Avoidance-avoidance conflict) และสถานการณ์ที่จำเป็นต้องอยู่กับสิ่งที่พอใจและไม่พอใจในเวลาเดียวกัน หรือเกลียดตัวกินไข่ (Approach-avoidance conflict) เป็นต้น มาร์ตอน ดีอยทซ์ (Morton Deutsch, 1973)⁸ นักวิชาการผู้สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยเขาได้ยกตัวอย่างกรณีของความอดอยาก ซึ่งเปรียบเทียบกรณีของชาวเรือที่อุปปางที่มีผู้โดยสารที่เป็นเด็ก และชายหนุ่ม ที่ต้องต่อสู้กับจริยธรรมภายในจิตใจในการขาดแคลนอาหาร กับสามัญสำนึกในการเป็นมนุษย์ ที่ควรเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่อาหารที่มีอยู่อย่างจำกัด สถานการณ์เช่นนี้ได้สร้างความขัดแย้งขึ้นในจิตใจและมโนสำนึกที่ถกเถียงกันกับความจำเป็นที่ต้องอยู่รอด (Deutsch, 1973).

2. ความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) ตามแนวคิดของ อลัน ทิดเวลล์ (Alan Tidwell, 2001)⁹ อธิบายว่า ความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นได้เมื่อกลุ่มองค์กรใดมีเป้าหมายที่แตกต่างกัน และไม่เท่าเทียมกันในการจัดสรร และจัดการ (Tidwell, 2001) จอร์จ ซิมเมล (Georg Simmel, 1955)¹⁰ นักปรัชญา และนักสังคมวิทยาชาวเยอรมันมีแนวคิดที่สอดคล้องกัน โดยเขาได้ให้นิยามความหมายของความขัดแย้งว่า เป็นสิ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกหนทุกแห่งในสังคม ซึ่งเป็นรูปแบบทั่วไปของความสัมพันธ์ทางสังคม สภาพความขัดแย้งจะเกิดขึ้นได้เมื่อมีกิจกรรมที่ขัดกันหรือเข้กันไม่ได้ ลักษณะของกิจกรรมที่ปะทะกันความขัดแย้งกันคือ การที่กิจกรรมหนึ่งไปรบกวนหรือขัดขวางหรือเบียดเบียนอุปสรรคทำให้อีกกิจกรรมหนึ่งลดประสิทธิภาพลงโดยเลwis โคเซอร์ (Lewis Coser) นักสังคมวิทยาชาวอเมริกันได้ขยายแนวคิดดังกล่าวของซิมเมล โดยนิยามว่า ความขัดแย้ง เป็ความพยายามเพื่อเรียกร้องให้ได้มาซึ่ง

⁷ Lewin, Kurt. 1935. Dynamic Theory of Personality. New York & London: McGraw-Hill

⁸ Deuthsch, Morton, 1973, The Resolution of Conflict, New Haven, CT: Yale University Press.

⁹ Tidwell, Alan. 2001. Conflict Resolved? A critical Assessment of Conflict Resolution; Continuum London.

¹⁰ Simmel, Georg, (1955), The Web of Group Affiliations, in Conflict and the Web of Group Affiliations, translated by R. Bendix. New York: Free Press.

สถานะ อำนาจ และทรัพยากร เพื่อเป้าหมายหลักในการต่อต้าน ทำให้เสียหาย หรือกำจัดกลุ่มคู่แข่ง หรือปราชัยของกลุ่ม (อ้างใน Tidwell, 2001) อลัน ฟิลเลย์ (Alan Filley, 1975)¹¹ สนับสนุนแนวคิดดังกล่าว โดยนิยามว่า ความขัดแย้ง เป็นกระบวนการของความแตกต่างระหว่างคุณค่าและเป้าหมายระหว่างสองกลุ่มหรือมากกว่าสองกลุ่มขึ้นไป ซึ่งความแตกต่างนี้เป็นผลมาจากการรับรู้ที่แตกต่างหลากหลายของแต่ละกลุ่ม องค์กรรมมากกว่ามุมมองของความเป็นจริง (Filley, 1975)

3. ความขัดแย้งภายในกลุ่ม (Intragroup Conflict) เป็นความไม่ลงรอยกันหรือเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มในองค์กร ความขัดแย้งเหล่านี้เกิดขึ้นเนื่องจาก ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ความต้องการในการรับรู้ ทศนคติและการขาดความเข้าใจกัน หรือเป็นความขัดแย้งทางด้านเหตุผลและอารมณ์ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะใหญ่ๆ คือ ความขัดแย้งตามหน้าที่ (Functional conflict) และความขัดแย้งซึ่งทำให้องค์กรไม่บรรลุจุดมุ่งหมาย (Dysfunctional conflict)

4. ความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) ตามแนวคิดของสเตเฟน ร็อบบินส์ ที่ระบุว่า ความขัดแย้งมีสาเหตุมาจากข้อจำกัดด้านอำนาจ ทรัพยากร และสถานะทางสังคม รวมถึงความแตกต่างทางค่านิยม (Robbins, 2005) สนับสนุนด้วยแนวคิดของ โยฮัน กัลตุง (2002)¹² ศาสตราจารย์ด้านสันติภาพศึกษา มหาวิทยาลัยเกรเนดา และผู้อำนวยการโครงการการก้าวข้ามเครือข่ายสันติภาพและการพัฒนา ให้นิยามความหมายของความขัดแย้ง (Conflict) ว่า หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มทางสังคม และ/หรือ ผู้แสดงทางการเมือง ผู้ซึ่งมีความไม่ลงรอยกันในทางวัตถุประสงค์/เป้าหมาย ซึ่ง กัลป์ตุง ได้จำแนกลักษณะของความขัดแย้งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ 1) ความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) เป็นลักษณะที่กลุ่มหรือบุคคลไม่สามารถสังเกตเห็นถึงสภาวะของความไม่ลงรอยกันนั้นๆ ได้ และ 2) ความขัดแย้งที่ปรากฏตัว (Manifest Conflict) เป็นลักษณะที่กลุ่มหรือบุคคลสามารถสังเกตเห็นถึงสภาวะของความไม่ลงรอยกันนั้นๆ ได้ในระดับของทัศนคติ และพฤติกรรม (Johan Galtung, 2002)

5. ความขัดแย้งระหว่างชาติ (International Conflict)¹³ หมายถึง ความขัดแย้งของรัฐต่อรัฐ และความขัดแย้งระหว่างประชาชน และองค์กรระหว่างรัฐชาติต่อรัฐชาติ ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้กับความขัดแย้งในระดับกลุ่มองค์กรภายในประเทศ เมื่อกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งต่อสู้ เรียกร้องเพื่อให้ได้มาซึ่งอิสรภาพ หรือเพิ่มอำนาจต่อรองทางสังคม การเมือง หรือเศรษฐกิจ เช่นในกรณีของเซเนยา และโคโซโว เป็นต้น

¹¹ Filley C. Alan, (1975), Interpersonal Conflict Resolution, Illinois: Scott Foreman and Company.

¹² Galtung, J., Jacobsen, C.G. and Brand-Jacobsen, K.F., 2002. Searching for peace: the road to transcend (2. ed.). London, Sterling: Pluto Press.

¹³ Malek, Cate. (NA). International Conflict. Research Assistant, Conflict Research Consortium. University of Colorado. Retrieved 14 January 2012 from http://www.crinfo.org/CK_Essays/ck_international_conflict.jsp

ในปัจจุบัน วาทกรรม การทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ถูกใช้ในมิติของการกีดกันทางสังคม (Social Discrimination) ในการ “แบ่งฝักแบ่งฝ่าย” หรือ “ผลักให้ไปอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง” (Group polarization) ของคน หรือกลุ่มคนที่มีความคิดแตกต่างจากตน/กลุ่มของตนเอง ในนัยยะที่หมายถึง คนที่ไม่เข้าพวก และมีพฤติกรรมผิดแผก เบี่ยงเบนไปจากผู้อื่น ซึ่งจากนิยามความหมายของ คำว่า “ความขัดแย้ง” (Conflict) สามารถสรุปความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ การทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ได้ว่า เป็นกระบวนการที่อาจเริ่มจากความขัดแย้งในระดับระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) ที่แรกเริ่มด้วยลักษณะที่เป็นความขัดแย้งแฝง (Latent Conflict) และจากตัวบุคคลผู้มีอำนาจ ได้พยายามสร้างความน่าเชื่อถือผ่านความเชื่อทางไสยศาสตร์ เพื่อให้ความเชื่อนั้นถูกยกระดับเป็นประเด็นที่ใหญ่ขึ้น และสำคัญมากขึ้น และขยายตัว ลูกกลาม (Escalation) เป็นไปในลักษณะของการส่งต่อความเชื่อ และชุดความจริงที่คนส่วนใหญ่ในสังคมเชื่อถือ และยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เป็นมาตรฐาน และพึงกระทำ จนกลายเป็นความขัดแย้งที่ปรากฏตัวขึ้น (Manifest Conflict) ในรูปของการด่าทอ หรือการกระทำที่สื่อถึงความน่ารังเกียจเด็ดขาดภายในกลุ่ม (Intragroup Conflict) ที่มีต่อผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ ซึ่งหากยังไม่ได้รับการดูแลแก้ไขที่ถูกต้องเหมาะสม ก็อาจลูกกลามขยายตัวไปสู่ความขัดแย้งในระดับระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) ของผู้ที่ยึดถือชุดความเชื่อ และชุดของความจริงที่แตกต่างกัน ซึ่งต่างฝ่ายต่างยืนยัน และเชื่อมั่นว่าฝ่ายของตน เป็นฝ่ายที่ยึดถือความจริงที่ถูกต้องที่สุด และชุดความจริงนั้นเป็นคำตอบสุดท้ายที่ถูกต้องที่สุดเพียงคำตอบเดียว ขณะเดียวกันก็ผลักดันผู้ที่คิดเห็นต่างไปจากกลุ่ม (Polarization) และตีตราว่า เป็นผู้ท่อนกโรค น่ารังเกียจ และควรกำจัด ไม่ต่างจากสภาวะของการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ที่ต้องถูกกำจัด ขับไล่ ให้ไม่มีที่ยืนในสังคม ซึ่งเป็นการกีดกัน (Social Discrimination) และเบียดขับให้ออกไปจากสังคม ภายใต้แนวคิดของ “การทำให้เป็นคนอื่น” ซึ่งหากผู้ถูกกล่าวหาต้องการที่จะต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของความเป็นมนุษย์ กลุ่มผู้กล่าวหาที่พร้อมที่จะใช้อำนาจ และกระแสดังสังคม แปรเปลี่ยนเป็นความรุนแรง (Violence) และเป็นอาชญากรรมในการตอบโต้ ไม่ต่างจากการลงไม้ลงมือของหมอมผีที่กระหน่ำโบยใส่ผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็น “ผีปอบ” เพื่อขับไล่วิญญาณร้ายให้กลายเป็นคนชายขอบของสังคม

กระบวนการทำให้เป็น “ผีปอบ” ในมิติด้านความขัดแย้ง

ปรากฏการณ์ “ความขัดแย้งทางการเมือง” (Political Conflict Phenomena) ในปัจจุบันเป็นตัวอย่างสำคัญที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ถูกใช้ในมิติของการกีดกันทางสังคม (Social Discrimination) ในบริบทของความขัดแย้ง ซึ่งในช่วง 4-5 ปี ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน สามารถพบได้ทั่วไปในประเด็นของการใช้สื่อ เพื่อการยึดพื้นที่สาธารณะทางการเมือง ผ่านการใช้สื่อวิทยุ สื่อโทรทัศน์ เคเบิลทีวี ฯลฯ เพื่อเข้าเกาะกุมอุดมคติทางความคิด

พยายามที่จะสร้างภาวะอำนาจผ่านสื่อและผ่านระบบสัญญาณ (sign) สร้างมายาคติปัจจุบัน (Myth Today) โดยสามารถสร้างผลกระทบทั้งในทางบวกและลบ กระแสต่อต้าน หรือสนับสนุนให้กับชุมชน และสังคมได้ตามที่ผู้มีอำนาจในการใช้นั้นต้องการได้

สอดคล้องกับการนำเสนอของสถาบันพระปกเกล้า (2555)¹⁴ ใน “รายงานวิจัยการสร้าง ความปรองดองแห่งชาติ” ที่นำเสนอต่อ คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้าง ความปรองดองแห่งชาติ สมาชิกวุฒิสภาผู้แทนราษฎร ที่กล่าวว่า สังคมไทยในช่วงที่ผ่านมา เป็นยุคแห่งความ หวาดกลัว (Anxious) และหวาดระแวง (Suspicious) และการแตกร้างของระบบความสัมพันธ์ (Relationship break-up) ที่ประชาชนไม่สามารถพูดคุยเรื่องความคิดเห็นทางการเมืองเป็นการ ทั่วไป แม้กระทั่งการพูดคุยในระดับครอบครัว กับญาติหรือเพื่อนสนิท ในหลายชุมชนมีกลุ่มคนที่มี ความคิดแตกต่างทางการเมืองกันอย่างชัดเจน เกิดการบ่มเพาะความเกลียดชังกัน จากการเลือก รับสื่อที่นำเสนอความเห็นทางการเมืองที่สอดคล้องกับมุมมองของตน และแบ่งขั้วแยกข้างกันอย่าง เห็นได้ชัด ในบางพื้นที่ความคิดแตกต่างทางการเมืองขยายตัวลุกลามกลายเป็นความรุนแรงซึ่งเกิด การปะทะกันระหว่างสองกลุ่มที่เห็นต่างทางการเมือง โดยการใช้อาวุธต่างๆ ทำร้ายร่างกายกันทำ ให้มีผู้เสียชีวิต จากความรุนแรงที่กล่าวมาอันนำมาซึ่งการสูญเสียอย่างประมาทค่ามิได้ (สถาบัน พระปกเกล้า, 2555)

ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับกระบวนการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ที่จะ ดำเนินการผ่านการคัดสรรให้กับบุคคลในสังคมผู้ที่มีความคิดแตกต่างกับชุดความเชื่อกระแสหลัก ซึ่งเป็นชุดความจริงที่สั่งสมมานานและฝังรากลึกในสังคม ซึ่งอาจสวนทางกับการตีความ และการ ให้ความหมายของคำว่า “ประชาธิปไตย” ตามความเชื่อ และมุมมองของแต่ละกลุ่ม โดยมีปัจจัย เสริมด้วยวัฒนธรรมทางความเชื่อและค่านิยมเฉพาะของคนไทย เช่น ระบบอุปถัมภ์ที่ขาดเมอริต ชิสเต็ม (Merit System) ซึ่งสัมพันธ์กับคำสัมภาษณ์ของอาจารย์นิธิ เอียวศรีวงศ์ ที่เคยกล่าวไว้ใน รายการที่นี้ตอบใจไทย ทางช่อง Thai PBS ว่า “...โครงสร้างทางสังคมของเราเป็นโครงสร้างที่ให้อา นาจไว้อย่างไม่เท่าเทียม...”¹⁵ ล้วนแล้วแต่เป็นเชื้อไฟที่ทำให้เกิดการชักจูง และแทรกแซงทาง การเมืองได้โดยง่าย ประกอบกับความคิดทางการเมืองที่ต่างกันระหว่างฝ่ายที่ต้องการเปลี่ยน โครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมของประเทศกับอีกกลุ่มที่ไม่ต้องการ เหล่านี้ได้บ่มเพาะ กระแสแห่งความเกลียดชัง นำมาสู่ความไม่ไว้วางใจกัน (Distrust) นำไปสู่การไม่ยอมรับการ กระทำของอีกฝ่าย การที่ประชาชนในชาติมีการแบ่งฝ่ายและมีแนวคิดที่ชัดเจนในการสนับสนุน กลุ่มของตน มีการสร้างความเกลียดชังกลุ่มอื่น ล้วนเป็นการทำลายความสัมพันธ์ที่ดีที่เคยมีมา

¹⁴ สถาบันพระปกเกล้า. 2555. “รายงานวิจัยการสร้าง ความปรองดองแห่งชาติ” นำเสนอต่อ คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณา ศึกษาแนวทางการสร้าง ความปรองดองแห่งชาติ สมาชิกวุฒิสภาผู้แทนราษฎร

¹⁵ นิธิ เอียวศรีวงศ์, รายการที่นี้ตอบใจไทย, ตอบใจไทยคดีอากาศ กรณีย ม.112 ตอนที่ 3 ออกอากาศทางช่อง Thai PBS วันพุธที่ 14 ธันวาคม 2554

วิธีคิดแบบ “ใครถูก ใครผิด” โดยปราศจาก “การร่วมคิดด้วยหลักเหตุผล” จึงถูกนำมาใช้เพื่อตัดสินหา “ความดี ความถูกต้อง และความจริงแท้” ตามแบบฉบับของตน และแน่นอนว่า ต่างฝ่ายต่างอ้างหลักเหตุผลที่สนับสนุนความเชื่อว่าฝ่ายของตนเป็นผู้ถือคำตอบที่ถูกต้องนั้นเอาไว้ รวมถึงพฤติกรรมที่นำเสนอข้อมูลที่ตรงกับใจ และคำตอบที่ตนถือไว้นั้น ในทางกลับกันแนวคิดที่ต่าง หรือข้อมูลที่ไมตรงใจ จะถูกผลักให้ไปเป็นอีกฝ่ายทันที ทั้งนี้อาจเป็นการดำเนินการภายใต้แนวคิด “พวกมากลากกันไป” หรือ “หลักเสียงข้างมาก” (Majority Rule) โดยไม่คำนึงถึง “เสียงส่วนน้อย” (Minority Rule) ยิ่งกว่านั้นยังเบียดขับ และตีตราให้เสียงส่วนน้อยเหล่านั้น เป็น ผู้คิดต่างที่เป็น “ผีปอบ” ผู้ที่ควรกำจัด และไม่ควรมีพื้นที่ยืนอยู่ในสังคม

กระบวนการกีดกัน หรือผลักดันให้คนบางกลุ่มออกไปจากกระแสหลักที่ครอบงำสังคม (Social Exclusion) เช่น กลุ่มสามัญชน ผู้ใช้แรงงานชาวนาชาวไร่ และผู้หญิงที่ถูกปฏิเสธจากวัฒนธรรมกระแสหลักของผู้ชาย สถานการณ์นี้ช่วยเร่งให้มีการสร้างวัฒนธรรมการเมืองแบบใหม่ และกระตุ้นให้เกิดปฏิกริยาต่อต้าน ในรูปแบบของการสร้าง Counterproject ต่อต้านโลกของการครอบงำทางชนชั้น หรือการครอบงำจากข้างบนที่มีอำนาจเหนือกว่าการสร้างพื้นที่สาธารณะทางเลือก เป็นตัวอย่างหนึ่งของการต่อต้านนี้ (Habermas, 1992)¹⁶

รูปแบบการกีดกันทางสังคม “ผีปอบ” ในมิติด้านความขัดแย้ง

หากเปรียบเทียบการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) กับแนวคิดของมิเชล ฟูกู ในหนังสือ "Discipline & Punish: The Birth of the Prison" (Michel Foucault, 1979)¹⁷ โดยที่ Foucault ได้นำเสนอมุมมองในการทำความเข้าใจ ในมิติความสัมพันธ์ของอำนาจและความรู้ (Power/Knowledge) ทั้งในรูปของรูปธรรม และนามธรรม ในเชิงโครงสร้างทางสังคม และการควบคุมทางสังคม โดยเปรียบเทียบเป็นเครื่องมือในการใช้อำนาจของผู้ปกครองใน 2 ลักษณะ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับ Panopticon คือ รูปแบบคุกซึ่ง Jeremy Bentham ออกแบบเอาไว้ และ Foucault ได้นำมาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ ตาม "ทฤษฎีที่ว่าด้วยอำนาจและการใช้อำนาจ" เพื่อประโยชน์ในการควบคุมนักโทษ โดยการใช้สายตาของผู้ควบคุมที่ตั้งอยู่ที่จุดศูนย์กลางของคุก ซึ่งหอคอยกลายเป็นสัญลักษณ์แห่งการควบคุม และการใช้อำนาจ เป็นการควบคุมหรือการสร้างกรอบทางความคิดและทางจินตนาการต่อนักโทษ ให้รู้สึกว่ามีคนควบคุมอยู่ตลอดเวลา ไม่ว่าจะมิ

¹⁶ Habermas Jürgen. 1992. Between Facts and Norms; Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. translated by William Rehg. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts

¹⁷ Foucault, Michel. 1979. Discipline and Punish: the Birth of the Prison. New York: Vintage. (Translated from the French by Alan Sheridan) Retrieved 22 February 2012 from <http://www.scribd.com/doc/26150474/Foucault-M-Discipline-Punish-The-Birth-of-the-Prison-Tr-Sheridan-NY-Vintage-1977-1995>

คนคุมหรือไม่ก็ตาม ซึ่งคนคุมอาจมีนโยบายที่หมายรวมถึงกฎ ระเบียบ วิธีปฏิบัติที่ดำเนินสืบต่อกันมา เป็นระยะเวลายาวนาน

ซึ่งในมิติของมุมมองด้านความขัดแย้งนั้น พบว่า กรณีของวาทกรรม “ผีปอบ” ก็เป็นกรณีหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับประเด็นของ Panopticon ซึ่งเป็นเครื่องมือในการควบคุมทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคม และโครงสร้างทางสังคม “ดำเนินไปอย่างปกติ” จะเห็นได้ว่า กรณีที่ผู้ใดคิดต่าง หรือมีพฤติกรรมที่ผิดแผก แตกต่างออกไปจากขนบธรรมเนียม วิธีปฏิบัติที่สืบต่อกันมา หรือพยายามทำให้เกิดโอกาสเข้าไปแบ่ง หรือเข้าไปมีส่วนร่วมในโครงสร้างปกติอันนี้ มักจะถูกผู้ที่อยู่บนหอคอยเบียดขับให้ “เป็นคนอื่น” หรือถูกขับออกจากกลุ่ม ผ่านการสร้างกำแพงของความ เป็น “การกีดกันทางสังคม” และการทำให้เป็น “พวกเรา” “พวกเขา”

โดยที่คน หรือ กลุ่มคน ที่อยู่ภายใต้กรอบ หรือ มาตรฐาน ที่ถูกกำหนดเอาไว้แล้ว เมื่อพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมแบ่งพื้นที่ความคิดดังกล่าว แต่กลับถูกทำให้เป็น “คนอื่น” ก็จะเริ่มต้นร่นหาทางออก หรือแสวงหาพื้นที่ของตนเอง ยกตัวอย่างเช่น กลุ่มผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ กลุ่มชนกลุ่มน้อยต่างๆ (Minority Groups) กลุ่มคนผิวสี, หรือกลุ่มคนที่เป็นคนรักร่วมเพศ ซึ่งพยายามสร้างพื้นที่ หรืออาณาเขตทางอำนาจของตัวเอง

เมื่อไม่สามารถที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการแบ่งปันพื้นที่ทางความคิดใน Panopticon ได้ คนจำนวนหนึ่งจึงเลือก

2. แนวคิดเกี่ยวกับ Heterotopia (Other Spaces) ซึ่งเป็นการนำเสนอถึงการจัดการ การปิดบัง ซ่อนเร้น กลุ่มคนที่มีลักษณะผิดไปจาก มาตรฐาน ปกติ หรือที่อยู่นอกเหนือจากกรอบและ มาตรฐานที่จะทำให้ การดำเนินไปของสังคมปกติ เป็นไปอย่างไม่เป็นปกติ ดังนั้น จึงกำหนดให้ กลุ่มคนพวกนี้ไปใช้พื้นที่บริเวณริมขอบของพื้นที่ต่างๆ และถูกกำหนดให้ห่างออกจากสังคมปกติ บริเวณที่ห่างไกลจากการมองเห็นของคนปกติทั่วไป พื้นที่เหล่านี้ถูกกำหนด ถูกกรอบให้เป็นพื้นที่ ต้องห้าม ห้ามคนที่เป็นปกติก้าวร้าว และห้ามก้าวร้าวคนปกติ. เป็นพื้นที่สำหรับคนไม่ปกติ คนบ้า คนป่วย หรือ คนคุก คือ โรงพยาบาล โรงพยาบาลโรคประสาท หรือคุก เป็นต้น

พื้นที่เหล่านี้กลายมาเป็นสัญลักษณ์ของการใช้อำนาจ บนพื้นที่ว่างซึ่งครอบคลุมลงไป ในทุกๆ ส่วนของสังคม ซึ่งเป็นคู่ความสัมพันธ์ระหว่างความปกติ และความไม่ปกติจะกำหนดให้ เช่น สถาบันครอบครัว กำหนด รักต่างเพศ (ปกติ) – รักร่วมเพศ (ไม่ปกติ) เป็นต้น ดังนั้นความหมายของ Other Spaces จึงเป็นการเรียนรู้จากกรอบ "กรอบของความปกติ" ซึ่งมักจะถูกกำหนดขึ้นจาก "สถาบันหลัก" (Institution and Institutionalized Power) หรือ “ผู้มีอำนาจเหนือ” ให้เกิดความปกติ เรียบร้อย ในการเข้าใจความสัมพันธ์ของโครงสร้างกลไกทางสังคม

ซึ่งการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ก็เช่นเดียวกัน ที่ได้พยายามสร้างชุดความจริง เพื่อควบคุมความคิด และพฤติกรรมของคนในสังคมให้เป็น “ปกติ” ผ่านตรรกะที่เป็นระเบียบแบบแผน ซึ่งเป็นขนบ ธรรมเนียม ประเพณี วิธีปฏิบัติที่ได้เคยดำเนินกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน ซึ่ง

กรณีนี้ผู้ที่ปฏิบัติตาม ก็จะสามารถแบ่งพื้นที่เย็นใน Panopticon ได้ แต่กรณีของ “ผู้คิดต่าง” ก็อาจจะต้องถูกเบียดขับ ผ่านการกีดกันทางสังคม (Social Discrimination) หรือหลีกเลี่ยงเพื่อหาพื้นที่เย็น หรือแสดงความคิดเห็นที่แตกต่างนั้น โดยการน้อมรับการเป็น “ผีปอบ” ที่คนส่วนใหญ่ตีตราว่าน่ารังเกียจ

การทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ในปรากฏการณ์ความขัดแย้งในสังคมปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ได้สร้างบรรยากาศแห่ง “ไม่ไว้วางใจ” และ “ความหวาดระแวง” (Atmospheres of Distrust and Suspicious) ให้เกิดขึ้นในชุมชนและสังคม โดยเฉพาะสำหรับ “ผู้คิดต่าง” ผ่านการ “แบ่งฝักแบ่งฝ่าย” หรือ “ผลักดันให้ไปอยู่อีกฝ่ายหนึ่ง” (Group polarization) ปรากฏการณ์ดังกล่าวได้สร้างวาทกรรมของการเป็น “คนอื่น” ในสายตาของกันและกัน ทำให้เกิดการแบ่งพรรคแบ่งพวก ให้กลายเป็น “พวกเรา” “พวกเขา” โดยผู้แสดงทางสังคมใน 2 ภาคส่วนหลัก คือ “ผู้กล่าวหา และผู้ถูกกล่าวหา” โดยที่ผู้กล่าวหาว่าผู้อื่นเป็นปอบก็ไม่สามารถที่จะใช้ชีวิตอย่างปกติสุขได้ เพราะหวาดกลัว และหลวาดระแวงในอำนาจลึกลับของผีปอบ ส่วนผู้ที่ถูกกล่าวหานั้นก็ไม่สามารถจะใช้ชีวิตอยู่กับชาวบ้านส่วนใหญ่ได้ เนื่องจากกระแสแห่งความเกลียดชังและเป็นที่รังเกียจของคนทั่วไป จนอาจถึงกับถูกขับไล่ให้ออกจากหมู่บ้านไป โดยยากที่จะสอบสวนและสืบหาข้อเท็จจริงว่าเป็นปอบจริงหรือไม่ และจะหายจากการเป็นปอบได้หรือไม่อย่างไร ซึ่งเป็นผลจากกำแพงของ “ความไว้วางใจ” (Trust) นั้น ได้ถูกทำลายลงอย่างสิ้นเชิง

การขาดความไว้วางใจทางสังคมของประชาชนทำให้เกิดความขัดแย้งเชิงอัตวิสัย (Subjectivity) ซึ่งเป็นเรื่องของ อคติ (Prejudice) ซึ่งจะนำมาสู่การรับรู้ที่ผิดเข้าใจผิดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง ซึ่งเกิดจากการสื่อสารที่ถูกเบี่ยงเบนไปจากความจริง การขาดความรู้และความรู้ที่ไม่เท่าเทียมกัน ของแต่ละบุคคลเป็นตัวปิดกั้นความเข้าใจที่ถูกต้องและทำให้การตีความสถานการณ์ความขัดแย้งแตกต่างกัน เหล่านี้มีผลต่อการก่อตัวและขยายตัวของความขัดแย้งได้ สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะนำมาสู่การเกิดอคติหรือการยึดเอาตัวเองหรือพวกเดียวกันเป็นศูนย์กลางโดยการสร้างสัญลักษณ์ของกลุ่มร่วมกันและไม่สามารถยอมรับความเห็นที่ต่างจากกลุ่มของตนได้มีการรณรงค์สร้างความเกลียดชังฝ่ายตรงข้ามผ่านการปลุกระดมของกลุ่มแกนนำด้วยวิธีต่างๆ จนทำให้สังคมไทยในปัจจุบันมีลักษณะของการแบ่งฝักฝ่ายของประชาชน เกิดกระแสแห่งการเกลียดชัง กลุ่มที่มีความคิดเห็นต่างจากกลุ่มของตน จนถึงขั้นทำร้ายทำลายฝ่ายตรงข้ามด้วยวิธีการของความรุนแรง

กรณีศึกษาการกีดกันทางสังคม “ผีปอบ” ในมิติด้านความขัดแย้ง

กรณีศึกษาการกีดกันทางสังคม “ผีปอบ” ในมิติด้านความขัดแย้ง สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในหลากหลายกรณีศึกษาทั่วโลก สามารถนำเสนอได้ดังนี้

1.) กรณีศึกษาประเทศรวันดา

1. รวันดาเป็นประเทศเล็ก ตั้งอยู่ในแอฟริกา มีชนเผ่าที่เป็นชาติพันธุ์หลักของประเทศอยู่ 2 เผ่า คือ Hutu (ฮูตู) ซึ่งเป็ประชากรส่วนใหญ่ รวรวร้อยละ 85 (Majority) นิยมทำการเพาะปลูก และ Tutsi (ตุตซี) ซึ่งนิยมการเลี้ยงสัตว์ (Minority) กลุ่มนี้มี รวรวร้อยละ 14 ส่วนที่เหลือเป็นพวกปกาเม โดยเมื่อพิจารณาจากสภาพทางกายภาพแล้วแทบแยกไม่ออกถึงความแตกต่างระหว่างชนเผ่าทั้ง 2 กลุ่ม รวมถึงการพูดภาษาเดียวกันและมีวัฒนธรรมคล้ายกัน ตลอดจนมีการผสมกลมกลืนกันดีพอสมควร โดยมีระบบจัดลำดับชั้นทางสังคมที่มีกษัตริย์เป็นชาวตุตซี และพวกขุนนางเป็พวกฮูตู นอกจากนี้ ยังมีการเคลีอนยายทางสังคมและแต่งงานข้ามเผ่าซึ่งกันและกันซึ่งสามารถพบเห็นได้เป็นเรื่องปกติของสภาพสังคม

ปฐมบทเริ่มต้นของความขัดแย้งเป็นผลมาจากการเข^๑ามาเป^๒นเจ^๓าอาณานิคมของยุโรปที่ไค^๔ทำลายความสัมพันธ์^๕ที่ดีนี้ไป โดยเยอรมนีไค^๖เป^๗นเจ^๘าอาณานิคมประเทศแรกตั้งแต่^๙ป^{๑๐} 1899 และเบลเยียมเข^{๑๑}ามาแทนที่ในช^{๑๒}วงสงครามโลกครั้งที่ 1 ซึ่งไค^{๑๓}สร^{๑๔}างความแตกแยกโดยสถาปนาระบบกษัตริย^{๑๕}ขึ้นมา ทำให้^{๑๖}พวกตุตซีก^{๑๗}าวขึ้นมาคุมอำนาจทางบริหารเกือบทั้งหมด ทั้งยังไค^{๑๘}ท^{๑๙}ายว^{๒๐}าพวกตุตซีกมีความเหนือกว^{๒๑}าพวกฮูตูทั้งทางกายภาพ และเชื้อชาติ กระทั่งมีการทำบัตรประจำตัวที่เป็นสัญลักษณ์ของ “การทำให้แตกต่าง” (Precise) และสร้าง “ความเป็นพวกเรา และพวกเขา” (Exclusion) ขึ้นระหว่างกลุ่ม 2 กลุ่ม

ความขัดแย้งเกิดขึ้นพรอมนกับการเคลื่อนไหวระหว่าง 2 ฝ่าย โดยฝ่ายแองโกลิกันเป็คนอุปถัมภ์ ซึ่งในที่สุดผู้นำของฝ่ายฮูตูได้อำนาจปกครอง ความขัดแย้งขายตัวลูกหลานสู่ความรุนแรง จนกลายเป็น “การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ครั้งใหญ่” (Genocide) เกิดขึ้นระหว่างเดือนเมษายนถึงมิถุนายน ปี 1994 มีผู้ถูกสังหารระหว่าง 8 แสนถึง 1 ล้านคน ภายในระยะเวลาเพียง 3 เดือน ผู้ลงมือปฏิบัติได้แก่ฝ่ายฮูตู ที่มุ่งเป้าหมายการสังหารไปที่ “กลุ่มคนที่คิดต่าง และแตกต่าง” ได้แก่ ชาวดูตซีและกลุ่มฮูตูที่เป็นกลาง ผ่านวาทกรรมของการแบ่งแยก และกีดกันทางสังคมที่จงใจทำให้คนกลุ่มหนึ่งในสังคมที่มีความคิดเห็นหรืออัตลักษณ์ที่แตกต่างกลายเป็นศัตรูที่ต้องถูกกำจัดหรือกวาดล้าง กระบวนการสร้างความเกลียดชังทำในสองรูปแบบหลักคือ หนึ่งลดทอนความเป็นมนุษย์ของฝ่ายตรงข้าม (Dehumanization) ผ่านสถานีวิทยุ Radio-Télévision Libre des Mille Collines (RTLM) ซึ่งทำหน้าที่เป็นกระบอกเสียงของผู้นำฮูตูขวจัด และมีบทบาทหลักในการยุยงปลุกปั่นความเกลียดชัง จนได้ฉายาอันอื้อฉาวว่า “วิทยุแห่งความตาย” ซึ่งนำเสนอ วาทกรรม “ชาวดูตซีเป็นพวกแมลงสาบ” เพื่อชี้ว่าชาวดูตซีเป็นพวกที่

แตกต่างกัน สมควรจะถูกกวาดล้างเพื่อให้สังคมบริสุทธิ์ เหมือนกำจัดแมลงสาบออกไปจากที่พักอาศัย

2.) กรณีศึกษาประเทศพม่า

ความขัดแย้งระหว่างทหารรัฐบาลพม่าและกองกำลังชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ เป็นสงครามที่ยืดเยื้อกินเวลานาน ขยายตัวลุกลามสู่ความรุนแรงในการใช้อาวุธในการประหัตประหารกันของคนชาติเดียวกัน ซึ่งอาจนับถอยหลังไปได้ตั้งแต่สมัยพม่าตกเป็นอาณานิคมของอังกฤษตั้งแต่ปี ค.ศ.1824 เป็นต้นมา

ในปี ค.ศ.1886 อังกฤษได้ผนวกพม่าและดินแดนของชนกลุ่มน้อยต่างๆ เข้าเป็นมณฑลหนึ่งของอินเดีย ซึ่งอังกฤษเป็นเจ้าอาณานิคมในขณะนั้น รัฐบาลอังกฤษซึ่งเข้ามาปกครองพม่าโดยใช้นโยบาย “แบ่งแยกและปกครอง” (divide and rule) เพราะอังกฤษได้แบ่งแยกรัฐของชนกลุ่มน้อยออกจากรัฐของชาวพม่า และใช้ระบบการปกครองที่ต่างกันออกเป็น 2 ส่วนคือ “พม่าแท้” (Burma proper) กับ “เขตชายแดน” (Frontier Areas)

ต่อมา อังกฤษถอนตัวออกจากพม่าอย่างกะทันหัน พร้อมกับทิ้งปัญหาความขัดแย้งของชนกลุ่มชาติพันธุ์ไว้ให้รัฐบาลกลางของพม่าซึ่งเข้ามาบริหารหน้าที่แทนผู้นำรัฐบาลพม่าในช่วงที่ได้รับอิสรภาพแล้ว

เนื่องจากในช่วงที่พม่าเป็นเมืองขึ้นอังกฤษ อังกฤษแยกการปกครองระหว่างชนกลุ่มน้อยและชาวพม่า เมื่อพม่าได้เอกราชพม่า ชาวพม่าซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ ได้ใช้กำลังเข้าปกครองชนกลุ่มน้อยต่างๆ ในประเทศ สาเหตุสำคัญประการหนึ่งเป็นผลมาจากการกระทำของชนกลุ่มใหญ่ โดยเฉพาะการเลือกปฏิบัติและการกีดกัน (Prejudice and discrimination) ตลอดจนความไม่สมดุลทาง การเมือง เศรษฐกิจและสังคม และขาดการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทำให้ชนกลุ่มน้อยหลายกลุ่มไม่ยอมอยู่ใต้การปกครองของพม่า และทำการต่อสู้และมีกองกำลังของตนเองเพื่อต้องการปกครองตนเองไม่รวมอยู่กับพม่า ทางฝ่ายพม่าภายใต้การนำของรัฐบาลทหาร ได้ใช้กำลังทหารและความรุนแรงเข้าจัดการ จนทำให้เกิดการสู้รบ โดยเฉพาะตามแนวชายแดนไทยซึ่งเกิดปัญหาที่ยืดเยื้อมาจนถึงทุกวันนี้

3.) กรณีศึกษาบังกลา

ประวัติศาสตร์ของชาวบังและบริบทที่เกี่ยวข้องที่ย้อนหลังไปไกลกว่าจุดเปลี่ยนทางการเมืองในลาวเมื่อ ปี ค.ศ. 1975 ซึ่งเป็นผลพวงระยะยาวจากการล่าอาณานิคมของประเทศยุโรปกับความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้นในยุคสงครามเย็น ทำให้เกิดความขัดแย้งอุดมการณ์ทางการเมืองจนทำให้เกิดการแบ่งแยกออกเป็นฝ่ายคอมมิวนิสต์กับประชาธิปไตย สหรัฐอเมริกาซึ่ง

เป็นหนึ่งในแกนนำหลักของฝ่ายประชาธิปไตยต้องทำสงครามต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ โดยเฉพาะการต่อสู้กับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในอินโดจีน

ผลพวงจากสงครามเย็นทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ม้งต้องแตกแยกออกเป็นฝ่ายตรงกันข้ามและจับอาวุธขึ้นต่อสู้ของเลือดกัน สงครามดังกล่าวได้ส่งผลกระทบต่อความขัดแย้งในความคิดทางการเมืองและการนองเลือดกันของชาวบ้านในระดับรากหญ้าที่ล้นแล้วแต่เป็นญาติพี่น้องและสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์ม้งเดียวกัน ภายใต้ตรรกะของการตีตราว่า “ไม่ใช่พวก”

ผลของการพ่ายแพ้สงครามในลาวและเวียดนาม ทำให้สหรัฐอเมริกาต้องถอนทัพจากเอเชียอาคเนย์ ทำให้ม้งกลุ่มฝ่ายขวาหรือประชาธิปไตยในลาวที่สหรัฐอเมริกาเคยเข้าไปหนุนให้พวกเขาช่วยรบในลาวตลอดระยะเวลาที่สงครามต้องกลายมาเป็นผู้ลี้ภัยทางการเมือง โดยมีจุดหมายปลายทางที่ประเทศไทย พร้อมกับการไล่ล่าจากรัฐบาลคอมมิวนิสต์ที่ปฏิบัติการกวาดล้างฝ่ายต่อต้านรัฐบาลลาวคอมมิวนิสต์หรือขบวนการกู้ชาติที่ยังคงอยู่ในป่าได้เริ่มขึ้น ซึ่งปฏิบัติการดังกล่าวได้รับการประนามจากนานาชาติว่าเป็นการ “ฆ่าล้างเผ่าพันธุ์” ที่รัฐบาลลาวมีต่อชาวม้ง โดยสำนักงานข้าหลวงใหญ่ผู้ลี้ภัยแห่งสหประชาชาติ (UNHCR) รายงานว่า ระหว่างปี ค.ศ. 1975-1995 มีชาวม้งเสียชีวิตไปมากกว่า 50,000 คน และมีผู้อพยพชาวลาวมากถึง 320,856 คน ปัจจุบัน ม้งลาว ยังคงถูกตีตราให้เป็นกลุ่มชนที่ไม่มีใครต้องการ ซึ่งกระบวนการในการผลักดันให้กลับประเทศ รวมถึงการอพยพลี้ภัยสู่ประเทศที่สามยังคงดำเนินต่อไปท่ามกลางบรรยากาศของความหวาดระแวง และความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งไม่เพียงจะเกิดขึ้นระหว่างชนเผ่าม้ง และรัฐบาลลาวเท่านั้น หากยังส่งผลสามเฝ้าถึงความเคลือบแคลงสงสัยบทบาทของประเทศไทยผู้เป็นที่พึ่งพิงจากคู่กรณีทั้งสองฝ่าย และมาตรฐานด้านจริยธรรมจากสายตาชาวโลก

จากกรณีศึกษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ส่วนใหญ่จะดำเนินการผ่านการสร้างความรู้สึกชิงชังกับความคิดที่แตกต่าง และการพยายามบอกกับสังคมโดยทั่วไปให้ยอมรับในความคิด และความเชื่อที่ต่างฝ่ายต่างยึดถืออยู่ล้นแล้วแต่เป็นกระบวนการ ต่อสู้และแข่งขันกันเพื่อพิสูจน์ ระหว่าง 2 ชุดความจริง และยืนยันถึง “ความปกติ” แน่แน่นอนว่าหากชุดความจริงใดความจริงหนึ่ง ได้รับการตอบสนอง หรือสนับสนุนให้ “ปกติ” ชุดความจริงอีกชุดหนึ่งย่อมต้องถูกตีตราว่าเป็น “ความผิดปกติ” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ซึ่งวิธีการครอบครองและการได้มาซึ่งพื้นที่ของกระแสความเชื่อนั้น อาจทำได้หลายวิธี เช่น การใช้ระบบอุปถัมภ์ การสร้างสร้างสถานการณ์ การปล่อยข่าว และการเล่นกับกระแสด้วยการใช้ยุทธวิธีการสื่อสาร ซึ่งเป็นการครอบงำระบบอื่นๆ ในโครงสร้างสังคม และการนำเสนอสิ่งที่เกิดขึ้นโดยใช้กระบวนการใช้ภาษาที่สื่อให้เห็นภาพพจน์ (Figuratives) และสร้างความหมายแฝง โดยอาศัยจุดอ่อนของวัฒนธรรมชุมชน จารีตปฏิบัติ เพื่อเบี่ยงเบนอุดมการณ์หลักของสังคม พร้อมๆ กับพยายามสร้างปทัสสถานใหม่ของอำนาจนิยมผูกขาดเชิงโครงสร้างที่อยู่ใน

ควาประลักษณะของประชาธิปไตยในระบบตัวแทน ชุดข้อมูล และความจริงต่างๆ ที่สนับสนุนแนวคิดของตนเอง และปฏิเสธชุดข้อมูล และความเชื่อที่แตกต่างจากตน

สอดคล้องกับการทำให้เป็น “ผีปอบ” (Ogre-zation) ที่เป็นไปในลักษณะของการกีดกันทางสังคม ผ่านการตีตราโดยสังคม สร้างชุดความจริงอีกชุดหนึ่งในการผลักดันให้เป็นอย่างอื่น หรือชี้แจงจำกัดพื้นที่ในการแสดงความคิดเห็นให้แคบวงลง รวมถึงการปองปรามให้หยุดพฤติกรรมอันแปลกประหลาดนั้นๆ และประพฤติตนให้อยู่ในครรลองที่สังคมอันอารยะพึงกระทำ ทั้งนี้ก็เพื่อรักษาความชอบธรรมไว้ในกลุ่มผู้ถืออำนาจ หรือผู้ถือแนวคิดกระแสหลักของสังคม

แนวคิดดังกล่าว อาจสร้างความขัดแย้งภายในบุคคล (Intrapersonal Conflict) ให้กับผู้คิดต่างด้วย “การยอมจำนนต่อสังคม แต่ผิดกับตนเอง” เพื่อรักษาสถานะของ ความปกติ ที่สังคมยอมรับ และปรารถนา โดยอาจยอมเก็บงำ ความผิดปกติที่สังคมอาจตีตรา และผลักดันให้เป็นอย่างอื่น หรือพวกอื่น ที่อาจขยายตัวเป็นความขัดแย้งระหว่างบุคคล (Interpersonal Conflict) หรือความขัดแย้งระหว่างกลุ่ม (Intergroup Conflict) หากยังคงเสี้ยน หรือไม่ได้รับการแก้ไขด้วยวิธีการที่เหมาะสม

ที่ผ่านมาที่การแก้ไขปัญหาล้วนใหญ่ยังคงเลือกใช้รูปแบบการใช้วิธีที่รุนแรง อาจดำเนินการโดยการโยนด้วยหว่ายลงอาคม หรือการขับไล่ให้ออกจากพื้นที่ปกติของสังคม โดยเน้นผลของการจัดการความขัดแย้งให้ยุติลงหรือหมดไป โดยไม่ใส่ใจในมิติของความยั่งยืน

การควบคุมทางสังคม และการปองปรามทางสังคม อาจถูกเลือกมาใช้ในกรณีที่ ผีปอบ มีความเสี้ยน และแสดงอิทธิฤทธิ์ โดยไม่ยอมจำนนต่อกระแสสังคม รูปแบบการกีดกันทางสังคมในรูปแบบต่างๆ จึงถูกนำมาใช้ เพื่อลดทอนความน่าเชื่อถือของความเชื่อ และชุดความจริงของอีกฝ่าย ควบคู่ไปกับความพยายามในการเบียดขับ แนวความคิดที่แตกต่างออกห่างจากชุดความเป็นจริง ผ่านการสร้างการแปลกแยก (Alienization) โดยวาทกรรม ผีปอบ พร้อมกับบรรยากาศแห่ง “ไม่ไว้วางใจ” และ “ความหวาดระแวง” (Atmospheres of Distrust and Suspicious) กำลังปกคลุมในชุมชนและสังคม และเลือกฟัง เลือกเสพเฉพาะข้อมูลโดยตรงกับจริตของแต่ละฝ่ายเท่านั้น ข้อคิดเห็นใดแตกต่าง จำต้องถูกเบียดขับให้เป็นชายขอบด้วยวาทกรรม ผีปอบ ทันที

แน่นอนด้วยวิธีการทำให้เป็น “ผีปอบ” และ “การกีดกันทางสังคม” นี้ จะทำให้เกิดการกีดกันในพื้นที่ของบุคคลต่างๆ ที่เคยมีในสังคม หรือแบ่งแยกออกไปจากส่วนประกอบของสังคมเดิม ก็จะส่งผลให้คนในสังคมจำนวนที่น้อยกว่ากลายเป็นอื่น และจะถูกกีดกันออกไปอยู่นอกระบบของกรอบอำนาจการปกครอง (ซึ่งมีอิทธิพลครอบงำสังคมโดยรวม) ส่วนพื้นที่สาธารณะของบุคคลก็จะถูกฉีกร่อนและถูกลดบทบาทความสำคัญไปเรื่อยๆ จนไม่มีพื้นที่เหลืออีกต่อไป

ในขณะที่ช่องทางของการสื่อสารยังคงปิด ความตึงเครียดของสถานการณ์คุกรุ่น ความขัดแย้งจึงแปรเปลี่ยนเป็น “ความรุนแรง” ที่ถูกใช้เพื่อ “เรียกร้อง” ให้สาธารณะชนได้ยิน เข้าข้าง และเพื่อให้ได้มาซึ่งเป้าหมายทางการเมืองที่ผู้ใช้ต้องการโดยรู้สึกว่าตนมีความจำเป็นที่จะต้องใช้

ความรุนแรงนั้น เนื่องจากเชื่อว่าเป็นเพียงวิธีการเดียวที่มีอยู่ ที่สามารถจะทำได้ และเป็นการแก้ปัญหาได้ซังก และฉบับพลัน

แม้ว่า ฝึกอบรมจะส่งบลงด้วยฤทธิ์ของหวายลงอาคม แต่ไม่ได้หมายความว่าอาการแปลกประหลาดนั้นจะหมดไป หากแต่เป็นเพียงการสงบเพื่อตั้งหลัก หาโอกาสในการกลับมาใหม่เท่านั้น การต่อสู้ทางความคิดระหว่างชุดความจริง 2 ชุดยังคงดำเนินต่อไป และความเสี่ยงที่จะเกิดความรุนแรงในรูปแบบต่างๆเพิ่มมากขึ้น และยังคงมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นเรื่อยๆ トラバドที่ยังไม่มี ช่องทางการสื่อสาร หรือพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ประเด็นความเชื่อ และความจริงหลายๆชุดนั้น ยกสถานะให้เป็นสิ่งที่สังคมต้องมีการถกเถียงกันในทางสาธารณะ (Public Discussion)

“การสื่อสาร หรือการเปิดพื้นที่สาธารณะ” เพื่อ “การสร้างความปลอดภัย”

แนวคิด “การสื่อสาร หรือพื้นที่สาธารณะ” ที่ได้รับการนำเสนอ และประยุกต์ใช้เพื่อ “การสร้างความปลอดภัย” (Reconciliation) ในกรณีศึกษาข้างต้น มีแนวทางดำเนินการ และผลลัพธ์ ซึ่งสามารถนำเสนอได้ดังนี้

1.) กรณีศึกษาประเทศรวันดา

กรณีศึกษาประเทศรวันดา ถือเป็น Best Practices ของการบริหารความขัดแย้งโดยสันติวิธีในหลายรูปแบบ กล่าวคือ การลงโทษผู้กระทำผิดจากการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ ผ่านกลไกศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ (The International Criminal Tribunal for Rwanda, the ICTR) โดยสหประชาชาติ และศาลยุติธรรมภายในประเทศ ทั้งในส่วน of ศาลยุติธรรมรวันดา (The National Court System of Rwanda) และศาลยุติธรรมกาคากา (The Gacaca Tribunal System) ซึ่งเป็นศาลยุติธรรมชุมชน โดยให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา ผ่านกระบวนการค้นหาความจริง และกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นการสานเสวนาในการสร้างความสมานฉันท์และการเยียวยา ผ่านการสร้างสำนึกในการรับผิด (Recognition of Guilty) โดยให้ผู้กระทำผิดได้แสดงตัวว่าเป็นผู้กระทำผิดและขอโทษ เปิดพื้นที่ในการสื่อสาร และการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยให้ทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิดมาพบกันทุกสัปดาห์ในชุมชน และให้โอกาสผู้กระทำผิดได้สารภาพถึงเหตุการณ์ที่ได้กระทำ แสดงความสำนึกผิด การร่วมรับผิดชอบในการกระทำที่เกิดขึ้น การชดเชยค่าเสียหายทั้งที่เป็นตัวเงิน และความรู้สึก เพื่อขอรับการให้อภัยจากชุมชนในการกลับคืนสู่สังคมภายหลังจากการรับโทษ รวมถึงการสร้างความปลอดภัยในระดับโครงสร้าง และนโยบาย โดยคณะกรรมการเพื่อความเป็นเอกภาพและการปรองดอง (The National Unity and Reconciliation Commission-NURC) ในการรักษาสันติภาพที่ยั่งยืน (Sustainable Peace Keeping) และสร้างสังคมสันติสุขในการอยู่ร่วมกัน

2.) กรณีศึกษาประเทศพม่า

แม้ว่าความขัดแย้งในพม่าจะยังไม่สามารถจะกล่าวได้ว่าเป็นสภาพของสันติภาพโดยสมบูรณ์ แต่ก็มิมีสัญญาณไปในทางบวกมากขึ้น ทั้งในกรณีของการปล่อยตัว และการเจรจาแนวทางการสร้างสันติภาพในพม่าร่วมกันกับองชาน ซูจี นักเคลื่อนไหวเพื่อสันติภาพคนสำคัญ การเปิดการเลือกตั้งซ่อม รวมถึงสัญญาณสำคัญในเดือนมกราคม พ.ศ. 2555 ซึ่งรัฐบาลพม่าได้เปิดช่องทางการสื่อสารกับชนกลุ่มน้อย โดยประกาศความตกลงหยุดยิงกับกบฏกะเหรี่ยง รวมถึงการกำหนดการสื่อสารเปิดเผยระหว่างรัฐบาลกับกบฏกะเหรี่ยง เช่นเดียวกับเปิดช่องทางปลอดภัยแก่กบฏกะเหรี่ยงในประเทศ โดยที่รัฐบาลพม่าได้นิโทษกรรมนักโทษ KNU กว่า 6,000 คน และลดโทษนักโทษอีก 38,964 คน

และเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2555 คณะเจรจาจากสหภาพแห่งชาติกะเหรี่ยง (Karen National Union - KNU) และรัฐบาลพม่าสามารถบรรลุข้อตกลงร่วมกัน 13 ข้อ เพื่อสร้างกรอบการเจรจาหยุดยิงระหว่างสองฝ่าย ภายหลังจากที่มี "การเจรจาสันติภาพ" และออกแถลงการณ์ร่วมกันเห็นชอบข้อตกลงแผนสันติภาพในระหว่างการหารือที่กรุงย่างกุ้งแล้ว ซึ่งครอบคลุมการรับรองความปลอดภัยของประชาชน การพื้นที่ให้แก่ผู้ไร้ที่อยู่อาศัย การเก็บกู้กับระเบิด และยุติการสู้รบที่ยืดเยื้อมานานกว่า 63 ปี

3.) กรณีศึกษามังลาว

ในกรณีของมังลาว การเปิดช่องทางการสื่อสารโดยตรงคู่กรณีนั้นยังไม่สามารถกล่าวได้ว่าเป็นการเปิดช่องทาง หรือพื้นที่การสื่อสารอย่างแท้จริง ซึ่งกรณีนี้ความพยายามดังกล่าวไม่สามารถสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกันให้เป็นรูปธรรมได้ กล่าวคือ รัฐบาลลาวได้มีความพยายามในการดำเนินนโยบาย "นิรโทษกรรม" ให้กับผู้คิดต่างเข้ามอပ်ตัวต่อรัฐบาลลาวในเดือนธันวาคม 2006 อย่างไรก็ตาม จากประสบการณ์ที่มีบางกลุ่มเข้ามอပ်ตัวต่อทางรัฐบาลลาว แต่ถูกนำไปสอบสวนและเข้าค่ายสัมมนา กับทั้งที่มีบางกลุ่มได้รายงานว่าผู้นำของพวกเขาได้ถูกฝ่ายรัฐบาลกำจัดในเวลาต่อมา ทำให้กลุ่มผู้ชายที่เป็นแกนนำไม่กล้าเข้ามอပ်ตัว และยังคงพยายามหาทางหนีออกจากประเทศลาวเข้าสู่ประเทศไทย

ปัจจุบัน สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และประเทศไทย ได้มีความพยายามในการเปิดการเจรจาตกลงที่จะให้มีการส่งกลับมังลาว โดยรัฐบาลลาวได้พยายามดำเนินนโยบายที่จะให้การดูแลและให้การช่วยเหลือต่อกลุ่มชาวมัง โดยจะให้สิทธิเสรีภาพในฐานะประชาชนลาว และให้ความเชื่อมั่นเรื่องความปลอดภัย การไม่เอาความผิดต่อชาวมังที่มีคดีติดตัวมา นอกจากนี้ยังจะมอบเงินช่วยเหลือในการประกอบอาชีพให้อีกจำนวน 3 แสนกีบ พร้อมมีการจัดที่พักพิงให้แก่ชาวมังที่ไร้ที่อยู่อีกด้วย แต่กระนั้นบรรยากาศของความไม่ไว้วางใจยังคงสัมผัสได้ เพราะยังคงพบ

ปัญหาของการไม่สมัครใจกลับของม้งลาวจำนวนมากที่ยังคงเหลืออยู่ในสภาพพักพิงในประเทศไทย ด้วยเหตุผลของความไม่มั่นใจในความปลอดภัย ซึ่งมีพื้นฐานจากความไม่ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

เมื่อพิจารณากรณีศึกษาดังกล่าวข้างต้นกับแนวคิดของ เจอร์เกน ฮาเบอร์มาส (Jurgen Habermas) พบว่า “ความคิดเห็นสาธารณะ” จะเกิดขึ้นได้ ก็ต่อเมื่อประชาชนมาพบปะกันในเวทีสาธารณะ และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างอิสระเสรี มีเหตุผล และมีจิตใจที่วิพากษ์ต่อการทำงานของรัฐบาล นี่คือรูปแบบที่สำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย (Habermas, 1989)¹⁸ และได้นำเสนอแบบจำลองเชิงอุดมคติ (Ideal Model) เกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะที่ตั้งอยู่บนความเสมอภาค (Egalitarian Paradigm) เพื่อส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวาทกรรมกันอย่างอิสระเสรีโดยไม่คำนึงถึงความแตกต่างทางสถานภาพของผู้คน เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับปรากฏการณ์ในยุคปัจจุบัน

วาทกรรม “แตกต่าง แต่ไม่แตกแยก” จึงจำเป็นต้องดำเนินการให้เป็นรูปธรรมผ่าน “ช่องทางการสื่อสาร หรือพื้นที่สาธารณะ” ควบคู่ไปกับ “การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์” เพื่อปิดพื้นที่การของใช้ความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้น โดยที่ช่องทางการสื่อสาร หรือพื้นที่สาธารณะนี้ควรเป็นพื้นที่ของชีวิตสังคมที่เปิดกว้างให้แก่ทุกคน เพื่อเข้ามาส่วนร่วมกันสร้าง “ความคิดเห็นสาธารณะ” และอาจเป็นพื้นที่ที่เชื่อมโยงสังคมกับรัฐ เป็นพื้นที่ที่ผู้คนในสังคมมาร่วมกันทำหน้าที่วิพากษ์วิจารณ์ และควบคุมการทำงานของอำนาจรัฐ ที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้บ่งบอก ระบายความรู้สึกที่ต้องการจะแสดงออก หรือเรียกร้อง (Express) และดำเนินการผลักดันเคลื่อนไหวให้เกิดการแก้ไขปัญหาหรือให้บรรลุปาหนายทางการเมืองของตนได้อย่างสันติ ภายใต้หลักการที่สำคัญที่สุด คือ การแลกเปลี่ยนวาทกรรมกันในเชิงวิพากษ์อย่างเสรี ผ่านการใช้หลักเหตุผลซึ่งเป็นเกณฑ์กลาง ไม่ใช่เหตุผลขอฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งอีกต่อไป

การร่วมรับฟังปัญหาซึ่งกันและกัน ด้วยการฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) จะสร้างกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน พร้อมกับการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างกัน ซึ่งเป็นการสื่อสารที่ปราศจากความรุนแรง โดยไม่ถูกปิดกั้นกดทับด้วยการครอบงำ หรือความสัมพันธ์เชิงอำนาจ เมื่อพื้นที่การใช้สันติวิธีถูกเปิดกว้าง กลุ่มที่ต้องการเรียกร้องแสดงออกก็จะมองเห็นถึงความเป็นไปได้ในการหาทางออกที่ต้องการโดยมิต้องใช้ความรุนแรงเป็นเครื่องมือ ซึ่งหมายถึงบรรยากาศทางการเมืองและสังคมแห่งการรับฟังกันและกันได้เริ่มที่จะเกิดขึ้น และภายใต้บรรยากาศดังกล่าวเท่านั้นที่จะเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ทุกฝ่ายเดินเข้าสู่ทิศทางการพิจารณาหาทางออกที่เป็นไปได้ร่วมกัน รวมถึงการบูรณาการแนวคิดการบริหารความขัดแย้งที่

¹⁸ Habermas, Jürgen. 1989. The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society. Cambridge, MA: MIT Press.

ยืดหยุ่นตามสถานการณ์ความขัดแย้งที่ซับซ้อนมากขึ้น โดยมีเป้าหมายที่เห็นอกเห็นใจว่าการยุติความขัดแย้งโดยวิธีการรุนแรง หรือด้วยไม้หว่ายลงอาคม ซึ่งอาจไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้พลบที่อาจเพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยการสร้าง และพัฒนาระบบความสัมพันธ์ รวมถึงการสร้างสันติสุขในสังคม ผ่านการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่สาธารณะ เพื่อให้ทุกคนสามารถดำรงอยู่ในสภาพความเป็นจริงแห่งโลกของความขัดแย้งได้อย่างสันติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

นิธิ เอียวศรีวงศ์, รายการที่นี้ตอบโจทย์, ตอบโจทย์คดีอาชญากรรม ม.112 ตอนที่ 3 ออกอากาศทางช่อง Thai PBS วันพุธที่ 14 ธันวาคม 2554

มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย. 2542. วัฒนธรรมไทย ภาคอีสาน. เล่ม 8/ มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, กรุงเทพฯ

ราชบัณฑิตยสถาน. 2546. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์ จำกัด.

สงัน สุวรรณเลิศ, 2515. สุขภาพจิตของผีปอบ: ปราภฏการณ์ผีเข้า ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย. วารสารสมาคมจิตแพทย์แห่งประเทศไทย ปีที่ 17 ฉบับที่ 1 กรุงเทพฯ

สถาบันพระปกเกล้า. 2555. “รายงานวิจัยการสร้างความปรองดองแห่งชาติ” นำเสนอต่อคณะกรรมการการวิสามัญพิจารณาศึกษาแนวทางการสร้างความปรองดองแห่งชาติสภาผู้แทนราษฎร

สุพรรณ เพือกพันธ์. 2543. “การศึกษาเรื่องผีปอบในบริบทสังคมไทยพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านหนองทามนอย จังหวัดศรีสะเกษ.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ

สุวรรณา สถานันท์ และเนืองน้อย บุญยเนตร. 2535. ความคิด ภูมิปัญญาไทย : ร่องรอยความคิดความเชื่อไทย. โครงการเผยแพร่ผลงานวิจัยฝ่ายวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ

สัมภาษณ์ ไชยตะมาตย์. 2553. กระบวนการสร้างพื้นที่ทางสังคมของผู้ถูกกล่าวหาว่าเป็นปอบ. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยาการพัฒนาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น

สิริพร สมบูรณ์บุรณะ. (2544). ขยะเก็บชีวิต: ชีวิตขายขยะ “ประสบการณ์เมืองคนเก็บและรับซื้อของเก่าชาละียง” ในปริตรตา เฉลิมเผ่า ก่ออนันตกุล (บ.ก.) ชีวิตขายขอบ ตัวตนกับความหมาย. ศูนย์มานายวิทยาสิรินธร (องค์กรมหาชน)

แสงดาว วัฒนาพร. 2545. ความเชื่อเรื่องผีในชุมชนชนบทภาคเหนือ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ □

อริราชย์ นันขันตี. 2551. แนวคิดเชิงปรัชญาในพิธีกรรมหมอลอย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ □

ภาษาอังกฤษ

Deuttsch, Morton, 1973, The Resolution of Conflict, New Haven, CT: Yale University Press. Dynamic Theory of Personality. New York & London: McGraw-Hill

Filley C. Alan, (1975), Interpersonal Conflict Resolution, Illinois: Scott Foreman and Company. Lewin, Kurt. 1935.

Foucault, Michel. 1979. Discipline and Punish: the Birth of the Prison. New York: Vintage. (Translated from the French by Alan Sheridan) Retrieved 22 February 2012 from <http://www.scribd.com/doc/26150474/Foucault-M-Discipline-Punish-The-Birth-of-the-Prison-Tr-Sheridan-NY-Vintage-1977-1995>

Galtung, J., Jacobsen, C.G. and Brand-Jacobsen, K.F., 2002. Searching for peace: the road to transcend (2. ed.). London, Sterling: Pluto Press.

Habermas, Jürgen. 1989. The structural transformation of the public sphere: An inquiry into a category of bourgeois society. Cambridge, MA: MIT Press.

Habermas Jürgen. 1992. Between Facts and Norms; Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy. Translated by William Rehg. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts

Malek, Cate. (NA). International Conflict. Research Assistant, Conflict Research Consortium. University of Colorado. Retrieved 14 January 2012 from http://www.cinfo.org/CK_Essays/ck_international_conflict.jsp

Simmel, Georg, (1955), The Web of Group Affiliations, in Conflict and the Web of Group Affiliations, translated by R. Bendix. New York: Free Press.

Tidwell, Alan. 2001. Conflict Resolved? A critical Assessment of Conflict Resolution; Continuum London.

